

Besatzungskinder, tyskerbarn, Amerasians: Krigsbarn i historisk og internasjonal kontekst

Mochmann, Ingvill C.

Postprint / Postprint

Zeitschriftenartikel / journal article

Empfohlene Zitierung / Suggested Citation:

Mochmann, I. C. (2014). Besatzungskinder, tyskerbarn, Amerasians: Krigsbarn i historisk og internasjonal kontekst. *Internasjonal Politikk*, 72(4), 537-550. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-61818-3>

Nutzungsbedingungen:

Dieser Text wird unter einer Deposit-Lizenz (Keine Weiterverbreitung - keine Bearbeitung) zur Verfügung gestellt. Gewährt wird ein nicht exklusives, nicht übertragbares, persönliches und beschränktes Recht auf Nutzung dieses Dokuments. Dieses Dokument ist ausschließlich für den persönlichen, nicht-kommerziellen Gebrauch bestimmt. Auf sämtlichen Kopien dieses Dokuments müssen alle Urheberrechtshinweise und sonstigen Hinweise auf gesetzlichen Schutz beibehalten werden. Sie dürfen dieses Dokument nicht in irgendeiner Weise abändern, noch dürfen Sie dieses Dokument für öffentliche oder kommerzielle Zwecke vervielfältigen, öffentlich ausstellen, aufführen, vertreiben oder anderweitig nutzen.

Mit der Verwendung dieses Dokuments erkennen Sie die Nutzungsbedingungen an.

Terms of use:

This document is made available under Deposit Licence (No Redistribution - no modifications). We grant a non-exclusive, non-transferable, individual and limited right to using this document. This document is solely intended for your personal, non-commercial use. All of the copies of this documents must retain all copyright information and other information regarding legal protection. You are not allowed to alter this document in any way, to copy it for public or commercial purposes, to exhibit the document in public, to perform, distribute or otherwise use the document in public.

By using this particular document, you accept the above-stated conditions of use.

Besatzungskinder, tyskerbarn, Amerasians: Krigsbarn i historisk og internasjonal kontekst

INGVILL C. MOCHMANN

Dr.rer.soc., professor og visepresident for forskning, GESIS-Leibniz Institut für
Sozialwissenschaften og Cologne Business School
Ingvill.mochmann@gesis.org

Det er til enhver tid kriger og konflikter i verden, og mange barn – såkalte krigsbarn – blir født av foreldre som står på hver sin side i konflikten. Grunnene til at barnas skjebner stort sett blir lite påaktet og belyst antas å være flere, bl.a. manglende interesse og ansvarsfølelse for barna. Skyldog skamfølelse både hos myndigheter, foreldre og barna selv har også medført at problemstillingen har fått beskjednen oppmerksomhet og ikke er blitt tilstrekkelig belyst etter at en krig er slutt. I denne artikkelen diskuteres hvorfor krigsbarnas problemer som gruppe bør undersøkes og få større plass og oppmerksomhet i forskning og internasjonal politikk. Avslutningsvis presenteres noen forslag til hvordan dette kan gjennomføres.

I Norge har de fleste hørt om de norske krigsbarna, også kalt „tyskerbarna», som har en tysk soldat som far og norsk mor. Disse barna ble født under og kort etter 2. verdenskrig. Det er dessverre til enhver tid kriger og konflikter mange steder i verden, og det blir født mange barn som et resultat av både frivillige og ikke frivillige kontakter mellom lokale kvinner og soldater fra fremmede styrker. I denne artikkelen diskuteres krigsbarnbegrepet i et utvidet og sammenliknende perspektiv. I Norge er det utført flere undersøkelser om krigsbarnas skjebner. Den offentlige diskusjonen, innsatsen fra krigsbarnforeningene og forskning i Norge har derved gitt viktige bidrag til kunnskapen om dette temaet, noe som også andre land har benyttet i sine nasjonale studier og i det praktiske arbeidet. I internasjonal sammenheng kan derfor Norge med sine erfaringer støtte arbeidet for å bedre alle krigsbarns rettigheter i de mange globale konfliktområder.

Bakgrunn

Hvordan det har gått med barn som fødes av forhold mellom lokale kvinner og soldater i fremmede militærstyrker, har vært lite forskningmessig belyst og – sammenliknet med andre krigsrelaterte temaer – lite diskutert både nasjonalt og internasjonalt. Man er nok i de fleste land klar over at krigsbarna finnes, og at disse barna kan utsettes for ulike typer psykiske og fysiske problemer forårsaket av både familiemedlemmer og samfunnet for øvrig. Både i Norge etter 2. verdenskrig og i Bosnia under og etter borgerkrigen på 1990-tallet erkjente henholdsvis den politiske og religiøse ledelse at krigsbarna kunne få en vanskelig oppvekst. Men mens man i Norge blant annet vurderte å løse «problemet» ved å sende barna ut av landet (Borgersrud 2004), ble krigsbarnas skjebne i Bosnia vurdert som en samfunnsoppgave og alle hadde ansvar for å hjelpe dem og inkludere dem i fellesskapet (Daniel-Wrabetz 2007: 29). Mange vil sikkert mene at så vel landene som tidsepoken og barnas bakgrunn var ulike og derved vanskelige å sammenlikne. Likevel viser foreløpig forskning at mange av de bosniske krigsbarna, i likhet med de norske, ofte møter betydelige vanskeligheter i livet (Erjavec & Volčič 2010). Noen av fellestrekkene krigsbarna som gruppe ser ut til å ha, er at de ofte vokser opp i et tabubelagt miljø preget av personlig skam og fiendtlighet fra samfunnet rundt dem. Barna er født stigmatiserte ved å tilhøre fienden eller «de andre» og får navn som karakteriserer dem deretter slik som «children of enemy» i Bosnia, «children of hate» i Kongo, «Bui Doi, dust of life» i Vietnam, «Devil's children» i Rwanda og «tyskerunge» i Norge og Danmark (Grieg 2001: 20; Mochmann et al. 2009: 272). Det politiske systemet i et land vil også være avgjørende for samfunnets holdninger og behandling av barna. Forskning har vist at krigsbarna ofte lever i fattigdom fordi myndighetene legger føringer som ofte utelukker dem fra nasjonale velferdsordninger. Forskutteringsloven for barnebidrag var bl.a. et område hvor de norske krigsbarna ble utelukket (Borgersrud 2004). I Rwanda ble barn født av tutsikvinner etter voldtekter av hutuer ikke definert som ofre for folkemordet og fikk dermed ikke gratis tilgang til skole som andre ofre fikk (de la Croix 2013). Krigsbarn vokser ofte opp hos alenemødre, noe som kan medføre stigmatisering i mange samfunn og også få økonomiske konsekvenser. Mor må vanligvis arbeide for å livnære seg og barnet, og det finnes sjelden økonomiske støtteordninger (se bl.a. Simonsen & Ericsson 2004: 13). Selv om et land har økonomisk evne, er ikke alltid viljen til stede for å ta ansvar for krigsbarna og deres mødre. Mødrenes «svik» mot landet og deres uekte barn aksepteres ikke som fullverdige borgere. Videre kan krigsbarn utsettes for ulike former for både psykiske og fysiske overgrep, og krigsbarna har til og med blitt ofre for barnedrap (bl.a. Tarp 1997; Nedrebø 2008: 55). De har ofte ikke fullverdige nasjonale rettigheter og får ikke godkjent

statsborgerskap, og de har dårligere tilgang til skolegang og får derved lavere utdanning enn andre barn (bl.a. Ericsson & Simonsen 2005b; Carpenter 2007; Carpenter 2010: 17ff.; Mochmann & Larsen 2008; Mochmann & Lee 2010). Empiriske funn fra noen av disse undersøkelsene vises senere.

Krigsbarn og «Children Born of War»

Begrepet «krigsbarn» benyttes ofte om barn som har en forelder, som regel far, som tilhører et fremmed militær/konfliktpart eller for eksempel en fredsbevarende styrke, og der den andre forelderen, som regel mor, er en innfødt (Grieg 2001: 6; Mochmann 2006: 198). Med fremmed menes i denne sammenheng alle former for styrker som befinner seg i et land/region og som brukes i en konflikt. De kan være av en annen nasjonalitet, men de kan også være fra samme land, men ha ulik etnisk eller religiøs bakgrunn enn barnets mor. I internasjonal forskning benyttes betegnelsen «children born of war» (CBOW) om krigsbarn. Dette er for å skille denne gruppen fra alle andre grupper barn som har vært utsatt for kriger og konflikter og som ofte også betegnes som krigsbarn (se Carpenter et al. 2005; Mochmann 2006, 2008). Den norske oversettelsen «barn født som følge av krig» er noe tung, og «krigsbarn» vil i dette bidraget derfor bli benyttet da dette begrepet også har en klar betydning i Norge.

Fire grupper krigsbarn: fiender, okkupasjon, barnesoldater og fredsbevarende styrker

Vi kan skille mellom fire grupper av krigsbarn: 1) barn av fiendtlige soldater, 2) barn av soldater fra okkupasjonsstyrker, 3) barn av barnesoldater og 4) barn av medlemmer av fredsbevarende styrker (Mochmann 2008). Den første gruppen inkluderer barn født av utenlandske soldater som klart oppfattes som fienden i mors hjemsamfunn, som for eksempel serbere i Bosnia under borgerkrigen i det tidligere Jugoslavia.

Når det gjelder krigsbarn der soldatene er fra en okkupasjonsstyrke, kan soldatene bli betraktet som fiender eller allierte, avhengig av konflikten og lokalbefolkningens syn på denne. For eksempel betraktet noen franskmenn tyske okkupanter i Frankrike under 2. verdenskrig som venner, mens andre anså dem som fiender. Det samme gjelder Norge, hvor det nazistiske partiet «Nasjonal Samling» hadde opptil 43 000 medlemmer under 2. verdenskrig. Da kanadiske og amerikanske tropper ble stasjonert i Storbritannia under 2. verdenskrig, betraktet lokalbefolkningen dem stort sett som venner. Det store antallet fremmede soldater var likevel et forstyrrende element i det britiske samfunnet. Forhold mellom de uten-

landske soldatene og britiske kvinner, samt barn som ble unnfanget av slike forhold, fikk en blandet mottakelse i lokalbefolkningen. Og også de alliertes okkupasjon i etterkrigstidens Tyskland ble av noen betraktet som fiender, mens andre så på dem som frigjørere (Mochmann 2012: 33).

Den tredje kategorien krigsbarn inkluderer barn født av barnesoldater. Barnesoldater har spilt en rolle i ulike kriger gjennom det 20. århundret. Mot slutten av 2. verdenskrig rekrutterte både Tyskland og andre nasjoner stadig yngre personer til militæret. I nyere konflikter, blant annet i Liberia, Sierra Leone og Uganda, er barnesoldater av begge kjønn blitt brukt i krigshandlinger. Et eksempel er Nord-Uganda, der geriljahæren «the Lord's Resistance Army» (LRA) bortførte tusenvis av barn for å slåss mot regimet. De bortførte jentene ble ikke bare brukt i kamp, men også som sexslaver og «koner» for LRAs ledere, noe som igjen førte til at barn ble født (Apio 2007).

Den fjerde gruppen handler om barn av medlemmer av fredsbevarende styrker. Selv om de såkalte «blåhjelmene» verken okkuperer landet de tjenestegjør i eller er i krig med lokalbefolkningen, er forholdet mellom lokalbefolkningen og de fredsbevarende styrkene varierende. De betraktes, alt ettersom hvor de er plassert og hvilket mandat som foreligger, som en fiendtlig eller vennlig styrke. Fredsbevarende styrker er som regel stasjonert i kriseområder der befolkningen mangler det meste og som soldatene vanligvis har tilgang til. Det kan således innledes mer pragmatiske forhold på mer eller mindre frivillig basis. Selv om FN i 2007 vedtok en resolusjon som forbyr all seksuell omgang mellom fredsbevarende styrker og lokale kvinner, finner slike forhold fremdeles sted, og barn blir født (FN 2007; Pagonakis & Kolvenbach 2013; Simm 2013).

Hvor kommer krigsbarna fra?

I 2001-rapporten til «The War and Children Identity Project» finnes den første og til nå eneste systematiske oversikten over krigsbarn født verden over i ulike konflikter (Grieg 2001: 8-9). Denne oversikten viser for eksempel at tusenvis av barn i Tyskland født under 1. verdenskrig er antatt å ha en fransk eller britisk soldat som far. Mellom 10 000 og 12 000 barn av tyske soldater ble født av norske mødre under 2. verdenskrig (Olsen 1998), og antallet tyskfødte barn av franske mødre er antatt å være så høyt som 200 000 (Virgili 2005: 144). Barn av tyske soldater ble født i alle okkuperte land fra Norge i nord til Nord-Afrika i sør, fra Jersey i vest til Sovjetunionen i øst. Når det gjelder de allierte styrkene i Europa under og etter 2. verdenskrig, regner man at omtrent 30 000 barn var født av kanadiske soldater og kvinner i Storbritannia og resten av Europa mellom 1940 og 1946 (Rains et al. 2006: 16). 37 000 barn ble født av tyske kvinner og amerikanske soldater i Tyskland frem til 1955 (Lee 2011), og minst 20 000

barn med sovjetisk far og østerriksk mor ble født i Østerrike (Stelzl-Marx 2009: 361). Dette er bare noen tall og eksempler fra 1. og 2. verdenskrig, men de gir likevel et inntrykk av omfanget det her er snakk om.

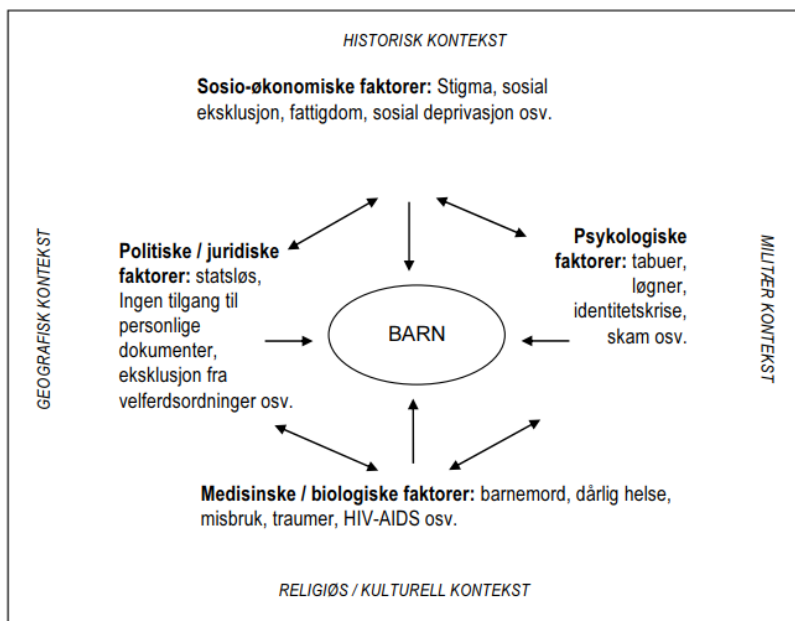
Det finnes nå en del informasjon om krigsbarn født under konflikter i nyere tid; krigsbarna i Vietnam er kjent for de fleste. 40 000 såkalte «Amerasians» er antatt å ha blitt født under Vietnamkrigen av amerikanske soldater (såkalte GIs) og vietnamesiske kvinner (Grieg 2001: 8). Et annet eksempel er fra borgerkrigen i Bosnia på 1990-tallet, der man antar at mellom 20 000 og 50 000 kvinner ble utsatt for seksuell vold. Mange av voldtektene fant sted i serbiske «voldtektsleire» hvis formål var å rense Bosnia etnisk ved å gjøre bosniske kvinner gravide ved tvang og dermed føde et – etter serbisk forståelse – etnisk serbisk barn (Daniel-Wrabetz 2007: 23). Omtrent 4000 kvinner ble gravide, og vel halvparten av disse graviditetene førte til at et barn ble født (Grieg 2001: 48). Flere eksempler på krigsbarn i nyere konflikter finner vi i Darfur, Øst-Timor, Rwanda, Sierra Leone, Den demokratiske republikk Kongo og Nord-Uganda, og man kan regne med at krigsbarn også er blitt og blir født i de pågående konfliktområdene i Syria, Irak, Afghanistan og Ukraina. Eksempelene viser at definisjonen av hva et krigsbarn er, ikke er avgrenset til en bestemt tid, historisk epoke eller krig, ei heller til et geografisk område eller en spesiell type konflikt.

Hva vet vi om krigsbarna og deres livsløp?

En av utfordringene både innen forskning og humanitært arbeid er at krigsbarn – og ofte deres mødre – tilhører det som ofte betegnes som en skjult befolkningsgruppe. Mødrene har selv ofte ikke interesse av at det blir kjent hvem som er biologisk far til barnet da dette ofte kan ha negative konsekvenser for kvinnen selv. Dette medfører at også barnet selv ikke er klar over sin bakgrunn eller får vite dette først senere i livet (se bl.a. Ericsson & Simonsen 2005a, 2005b; Drolshagen 2005; Carpenter 2007; Mochmann et al. 2009). Det er derfor vanskelig å beregne størrelsen på denne gruppen samt oppnå representative utvalg i forskningssammenheng. Dette er primært metodiske spørsmål for å kunne vurdere kvaliteten av empiriske undersøkelser, men slike undersøkelser er viktige for å kunne ivareta rettighetene til krigsbarn. Hvis en krigsbarngruppe er stor, er det større sannsynlighet for at det internasjonale samfunn må forholde seg til denne gruppen og at barna kan få gjennomslag for sine krav og ønsker. Dersom empiriske undersøkelser viser at krigsbarna er en spesielt utsatt og sårbar befolkningsgruppe både i konflikt- og postkonfliktsituasjoner, finnes det et bedre grunnlag ved strukturering av humanitære programmer for disse barna. Som påpekt i Carpenter (2009: 20): «There's no

public policy without some sort of information that says, you know, here is a problem.» Det er også betydelig forskjell på om man ønsker å samle inn data i pågående og nyere konflikter eller i eldre konflikter, for eksempel Vietnamkrigen og 2. verdenskrig som nå ligger lenger tilbake i tid. Dette kan være et sensitivt område, og forskere og humanitære hjelpere bør være forsiktig i sin tilnærming for å unngå at mødre og barn opplever økt stigmatisering og diskriminering i familien og samfunnet eller blir utsatt for andre alvorlige overgrep (bl.a. Mertus 2007).

I min tidligere forskning er det blitt identifisert fire dimensjoner som synes å være aktuelle i alle konflikter og som kan påvirke krigsbarns livsløp. Disse dimensjonene er den sosioøkonomiske, psykologiske, medisinsk/biologiske og politisk/rettslige (Mochmann 2009 her Mochmann & DeTombe 2010). Alle disse peker mot spesifikke faktorer og er presentert i figur 1. I tillegg antas de ulike kontekstene å ha en påvirkning på disse fire dimensjonene og derfor også på barnet. Disse kontekstene er militæret, de historiske, geografiske og religiøst/etniske, og stiller spørsmål som: Er det en borgerkrig? Er militærstyrkene allierte, fiender eller fredsbevarende? Er voldtekt brukt som militær strategi? Hvordan er de historiske og/eller geografiske forholdene bak landene og gruppene som er i konflikt? Er konflikten basert på eller influert av religiøse og/eller etniske skillelinjer?

Figur 1. Dimensjoner, faktorer og kontekster som påvirker krigsbarns livsløp. (Kilde: Mochmann 2009, her Mochmann & DeTombe 2010, norsk oversettelse)

Sosioøkonomiske faktorer inkluderer for eksempel stigma, sosial eksklusjon, fattigdom og sosial deprivasjon. Den psykologiske dimensjonen er karakterisert av faktorer som tabu, løgner, skam og identitetskrise. Medisinsk/biologiske faktorer kan inkludere barnedrap, dårlig helse, misbruk, traumer og sykdom f.eks. hiv/aids. Den politisk/juridiske dimensjon inkluderer faktorer som statsløshet, manglende tilgang til personlig informasjon og til velferdstjenester. Disse faktorene påvirker hverandre i varierende grad, og derved barnets livskvalitet. Et eksempel kan være barn født av tyske soldater under okkupasjonen av Norge under 2. verdenskrig. Forskning viser at barn født av tyske soldater blant annet har mindre utdanning og inntekt og dårligere helse sammenlignet med andre norske barn fra samme aldersgruppe (Ellingsen 2004). Disse barna har erfart omfattende stigmatisering og mobbing i barne- og ungdomstiden (Ericsson & Simonsen 2005a; Mochmann & Larsen 2005, 2008). For eksempel svarte 45,2 % av disse barna i en undersøkelse at de ble kalt «tyskerunge», noe som i etterkrigstiden var meget belastende, og 37,5 % sa at de hadde måttet tåle mange fornærmelser og nedverdiggende holdninger fra omverdenen (Mochmann & Larsen 2008: 359). Hvor store konsekvenser offisiell politikk og regjeringens handlinger i etterkrigstidens Norge har hatt for mødrene og deres barn, er etter hvert godt dokumentert. For eksempel ble som allerede nevnt ulike velferdsordninger laget slik at de norske krigsbarna og/eller deres mødre ikke fikk del i disse (Borgersrud 2004; Simonsen & Ericsson 2004). Amerikanske myndigheter avviste ansvar både for barnebidrag og farskap for barn født av amerikanske soldater i etterkrigstidens Tyskland (Goedde 2003: 95). USA har dog erkjent ansvar for barn født under Vietnamkrigen av amerikanske soldater og vietnamesiske kvinner i American Homecoming Act fra 1988 (Mochmann & Lee 2010: 280). Det muslimske samfunnet har i det bosniske tilfellet akseptert ansvaret for krigsbarna – ofte født som følge av voldtekt under borgerkrigen 1992-95 – i sitt miljø. En «fatwa» ble skrevet og offentliggjort av det islamske lederskapet og blir ofte sitert som bevis på at integrasjonen av disse barna ble ivaretatt (Daniel-Wrabetz 2007: 29). En undersøkelse av noen av disse barna omtrent 16 år etter de ble født, gir imidlertid et annet bilde. En analyse av 19 dybdeintervjuer med bosniske tenåringsjenter født som konsekvens av voldtekter under krigen i Bosnia og Herzegovina, viser at flertallet av dem har opplevd å bli ekskludert fra den etniske gruppen mødrene tilhører. De er stigmatisert av både storsamfunnet og nærmiljøet på grunn av sin fars serbiske bakgrunn, og mange bor sammen med traumatiserte, økonomisk vanskeligstilte alenemødre (Erjavec & Volčič 2010). En annen studie undersøkte erfaringene til barn født i Gulu-distriktet i den nordre del av Uganda mellom 1990 og 2003 med spesielt fokus på barn født i geriljahæren til LRA, der mødrene var kidnappede barnesolda-

ter og fedrene LRA-ledere (Apio 2007). Det ble samlet inn data på 69 barn født i fangenskap. I tillegg ble mødre og vakter intervjuet. Alle barna fikk ikke dekket grunnleggende behov, led av sykdommer som nesten aldri ble behandlet og måtte være med mødre på slagmarken. Når de returnerte til sitt lokalsamfunn, manglet de fortsatt det meste fordi mødre deres hadde dårlig økonomi. I tillegg til sine fysiske problemer, led barna under psykososiale vanskeligheter basert på stigma, omsorgssvikt fra foreldre, mangel på sikkerhet og manglende evne til å leke. Alle barna hadde fått navn da de ble født, og de hadde statsborgerskap fra Uganda. 49 barn hadde imidlertid navn med negativ betydning som Komakech («Jeg er uheldig») eller Anenocan («Jeg har lidd») (Apio 2007: 101). Med tanke på integrasjon i samfunnet hadde dette betydning for hvordan de ble akseptert av mødrenes lokalsamfunn. 22 mødre fortalte at barna deres ble behandlet annerledes enn de som ikke var født i fangenskap. LRA-barna symboliserer nesten to tiår med lidelser: massakrer, voldtekt, mord etc. Barna fikk skylden for fedrenes handlinger, og avskyen mot fedrenes gjerninger ble overført til barna selv om mødre var ofre for voldtekt og seksuelt misbruk (ibid.).

I mange land har dokumentene om krigsbarnas biologiske bakgrunn ikke vært tilgjengelig for innsyn og slik er det fortsatt i enkelte land. I saken om barna født som konsekvens av voldtekter i Bosnia-Herzegovina, har for eksempel det islamske samfunnet motsatt seg registrering og arkivering i et forsøk på å unngå fremtidig stigmatisering (Daniel-Wrabetz 2007: 30). Man mente det vil være til barnets beste å ikke kjenne til sitt biologiske opphav/bakgrunn. I virkeligheten får imidlertid barnet vite om sin bakgrunn på skolen, fra naboer og familiemedlemmer etc. fordi det er alltid noen som vet noe. Dette er noe vi har sett også når det gjelder de norske krigsbarna og barn fra allierte soldater i Tyskland og borgerkrigen i Rwanda.

Krigsbarna i internasjonal sammenheng – hvordan overføre kunnskap til handling?

Vi vet det er mange krigsbarn rundt om i verden. I denne artikkelen diskuteres noen aspekter som angår «krigsbarn» i et internasjonalt og historisk perspektiv. Hvem er de, hva vet vi om dem og deres oppvekstvilkår samt livserfaringer, uavhengig av tid og sted? Dersom «Barnekonvensjonen» (FN 1989) brukes som utgangspunkt for å undersøke hvordan krigsbarnas rettigheter ivaretas, viser resultatene presentert ovenfor at disse barna ofte er en utsatt gruppe, kanskje særlig etter at en konflikt er over og de skal finne sin plass i samfunnet. Et nærliggende spørsmål er hvorfor det synes å ha vært og fortsatt er relativt liten oppmerksomhet rundt dette tema,

både innen forskning, politikk og humanitært arbeid. Noen forskere og menneskerettighetsaktivister har i den senere tid diskutert og vært opptatt av hvorfor det er så vanskelig å få krigsbarns rettigheter på agendaen i relevante nasjonale og internasjonale organer (bl.a. Grieg 2001; Carpenter et al. 2005; Carpenter 2009, 2010; Mochmann & Lee 2010; Seto 2013). Selv om Carpenter og Seto fokuserer primært på barn som er født som følge av seksuell vold, ser det ut som det er mange fellesnevner som gjelder alle krigsbarn. På bakgrunn av forskning så langt, antas dette å ligge både på det individuelle, det nasjonale og det internasjonale nivå. På det individuelle nivå anses den utsatte posisjonen mor og barn ofte befinner seg i etter at en konflikt er over som avgjørende. Både angst for represalier fra familie og samfunn, skam og traumer gjør at mødre selv ikke fremmer verken sine egne eller barnas interesser. Barna vokser opp i utkanten av sitt sosiale nettverk som ofte er preget av skam, tabu, vold og løgner. Ofte aner de først etter hvert at «noe er annerledes», men de møter ofte en vegg av stillhet hvis de prøver å få vite noe. Selv når de blir eldre, er krigsbarna ofte lojale mot sin mor og har skyldfølelse og føler ansvar for mors situasjon. Krigsbarn oppsøker sjelden hjelpeinstanser fordi de vil unngå å synliggjøre sine problemer. Dessuten er et barn i de første 10-12 år av sitt liv avhengig av at voksne ivaretar dets interesser. Særlig like etter at en konflikt er over er samfunnet ofte sterkt preget, og rettighetene til barn født av fremmede soldater er naturlig nok et problematisk tema. Det letteste er ofte å ikke forholde seg til disse barna, i hvert fall ikke for å gå inn på deres problemer. I de fleste land er det etter kriger og konflikter mange sterke følelser og mange oppgaver som må håndteres.

Hvorfor er det likevel viktig å fokusere også på krigsbarna? Disse barna er mange, og flere kommer hele tiden til som en konsekvens av alle pågående konflikter rundt om i verden. Alle barna har det til felles at de blir utsatt for brudd på grunnleggende menneskerettigheter, og det internasjonale samfunn må arbeide for å ivareta krigsbarns rettigheter hvis nasjonale myndigheter ikke gjør dette. Selv etter at systematisk bruk av voldtekt i krig ble definert som krigsvåpen av FN i 2008, tok det lang tid før barna som ble født etter slike overgrep ble et tema. Det vedvarende fokus på seksuell vold som blir brukt systematisk som krigsstrategi blant enkelte militære styrker, har fått økende oppmerksomhet innen både forskning (se bl.a. Skjelsbæk 2011; Cohen 2013; Harvard Humanitarian Initiative & Oxfam International 2010) og internasjonal politikk (bl.a. Global Summit to End Sexual Violence in Conflict 2014) i nyere tid. Det ser altså ut til at krigsbarn av voldtekts ofre har fått økende internasjonal oppmerksomhet. Krigsbarnforskningen har hittil likevel valgt å ikke skille mellom krigsbarn født i et «naturlig» forhold mellom mor og far og krigsbarn født som et resultat av seksuell vold. Analyser så langt viser at mer data er nødvendig for å si noe sikkert om krigsbarns skjebner relatert til disse forhold (se

Mochmann & Haavardson 2012: 9). Det kan i denne sammenheng være nyttig å se på norske krigsbarns skjebner da de fleste av disse barna ble født som følge av «vanlige» forhold, men som diskutert i forrige avsnitt ble de utsatt for både diskriminering og trakassering under og etter 2. verdenskrig. Noen forskere (bl.a. Daniel-Wrabetz 2007; van Ee & Kleber 2013) har også beskrevet tilfeller hvor voldtekts ofre har sett på barnet som en god opplevelse og «som en gave fra Gud». Barna blir på en måte en erstatning for tapt familie, kanskje også egne barn, for dem som er blitt drept i konflikten.

Konklusjon

Hvor går så veien videre? Hovedpunktene i de fleste vitenskapelige publikasjoner og andre bidrag kan oppsummeres i tre områder: politikk, forskning og praksis.

Som tidligere nevnt må krigsbarnstemaet ha en sentral politisk plass og bli diskutert åpent både under og etter en konflikt (bl.a. Mochmann 2012). Det må vedtas hvem som skal ha ansvar for å ivareta krigsbarns skjebner og rettigheter. Staten bør ha en overordnet rolle i denne sammenheng og arbeide sammen med andre nasjonale og internasjonale organisasjoner. Internasjonale retningslinjer som sikrer krigsbarns rettigheter under og etter konflikter må utarbeides. Disse retningslinjene må ta hensyn til at mødrenes og barnas interesser ikke alltid er de samme og derfor ofte må vurderes adskilt. Både akutte og langsiktige behov på områdene helse, mat, økonomi, utdanning og praktisk og juridisk støtte må bli ivaretatt for både mødrene og krigsbarna. Det er viktig å være klar over at krigsbarnas mødre ikke alltid tar tilstrekkelig ansvar for sine barn. Ansvar for krigsbarn må derfor tas hånd om også i den fredsbyggende fase etter konflikter. Det må også etableres praktiske ordninger for hvordan støtten kan iverksettes og gjennomføres uten å belaste dem det gjelder, fordi slik støtte kan lede til og forsterke diskriminering og stigmatisering. Det er også nødvendig å konkretisere fedrenes og deres hjemlands ansvar for barna de etterlater seg. På forskningsnivå bør pålitelige data om krigsbarn samles inn systematisk. Videre bør komparative, tverrfaglige og langtidsstudier av krigsbarnas livsløp gjennomføres og erfaringer utveksles mellom forskere fra ulike fagområder. Dette vil styrke studier hvor man ønsker å sammenlikne ulike grupper av krigsbarn. Slike undersøkelser gjennomføres i disse dager bl.a. både i Norge, Tyskland og Østerrike. Dette arbeidet foregår bl.a. i samarbeid med krigsbarnforeningene i disse landene.

I praksis må samarbeid etableres mellom nasjonale og internasjonale politiske myndigheter, andre internasjonale organisasjoner, domstoler,

humanitære og militære enheter og forskningsnettverk. Flere organisasjoner og nettverk samarbeider allerede på dette området. I tillegg til «The War and Children Identity Project – WCIP», som allerede er blitt nevnt, ble «The International Network for Interdisciplinary Research on Children Born of War – INIRC» etablert i 2008. Det finnes også organisasjoner i mange land som er blitt grunnlagt av krigsbarn selv. Disse krigsbarnforeningene bistår medlemmene med spørsmål relatert til å finne familiemedlemmer, få tilgang til arkiver, hjelp i rettslige spørsmål osv. Mange voksne krigsbarn er opptatt av å fremme krigsbarns rettigheter i dagens mange konflikter, som for eksempel «Born Of War – international network (BOW i.n.)» som er en europeisk sammenslutning av flere nasjonale krigsbarnforeninger. Til nå har det vært vanskelig å få (forsvars)departementer, militæret og også organisasjoner som arbeider for barns rettigheter aktivt med i arbeidet. Men tatt i betraktning hva som er blitt utrettet i løpet av bare de siste 10-15 årene, er vi optimistiske når det gjelder videre muligheter til å synliggjøre krigsbarnas rolle i internasjonal politikk.

Om artikkelen

Deler av denne artikkelen ble skrevet som gjesteforsker ved Harvard Humanitarian Initiative (HHI) i juni 2014. Jeg takker Fritz-ThyssenStiftung, Köln og GESIS-Leibniz Institut für Sozialwissenschaften for finansiering av oppholdet.

Litteratur

- Apio, Eunice (2007) Uganda's forgotten children of war. I R. Charli Carpenter (red.) Born of War. Protecting Children of Sexual Violence Survivors in Conflict Zones. Bloomfield: Kumarian Press (94-109).
- Borgersrud, Lars (2004) Staten og krigsbarna: En historisk undersøkelse av statsmyndighetenes behandling av krigsbarna i de første etterkrigsårene. Oslo: Institutt for kulturstudier, Universitetet i Oslo.
- Carpenter, R. Charli (2009) Orphaned Again? Children Born of Wartime Rape as a Non-Issue for the Human Rights Movement. I Clifford Bob (red.) The International Struggle for New Human Rights. Philadelphia: University of Pennsylvania Press (1429).
- Carpenter, R. Charli (2010) Forgetting Children Born of War: Setting the Human Rights Agenda in Bosnia and Beyond. New York: Columbia University Press.
- Carpenter, R. Charli et al. (2005) Protecting Children Born of Sexual Violence and Exploitation in Conflict Zones: Existing Practice and Knowledge Gaps. Graduate School of Public and International Affairs and Ford Institute for Human Security, University of Pittsburgh. Report December 2004-March 2005.

- Carpenter, R. Charli (red.) (2007) *Born of War. Protecting Children of Sexual Violence Survivors in Conflict Zones*. Bloomfield: Kumarian Press.
- Cohen, Dara Kay (2013) Explaining Rape during Civil War: Cross-National Evidence (1980-2009). *American Political Science Review*, 107(3): 461-477.
- Daniel-Wrabetz, Joana (2007) Children Born of War Rape in Bosnia-Herzegovina and the Convention on the Rights of the Child. I R. Charli Carpenter (red.) *Born of War. Protecting Children of Sexual Violence Survivors in Conflict Zones*. Bloomfield: Kumarian Press (21-39).
- de la Croix, Jean (2013) The Dilemma of Children Born of Rape in the 1994 Genocide. *The New Times* 01.07. Tilgjengelig på <http://survivors-fund.org.uk/news/resources/dilemma/>. Lesedato 14.9. 2014.
- Drolshagen, Ebba D. (2005) *Wehrmachtskinder. Auf der Suche nach dem nie gekannten Vater*. München: Droemer Knaur Verlag.
- Ellingsen, Dag (2004). En registerbasert undersøkelse. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå, Rapport nr. 2004/19. http://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/rapp_200419/rapp_200419.pdf. Lesedato 25.9.2014.
- Erjavec, Karmen & Zala Volcic (2010) Living with the Sins of their Fathers: An Analysis of Self-Representation of Adolescents born of War Rape. *Journal of Adolescent Research*, 25(3): 359-386.
- Ericsson, Kjersti & Eva Simonsen (2005a) *Krigsbarn i fredstid*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Ericsson, Kjersti & Eva Simonsen (red.) (2005b) *Children of World War II. The Hidden Legacy*. Oxford og New York: Berg.
- FN (1989) FNs konvensjon om barnets rettigheter (Barnekonvensjonen).
- FN (2007) United Nation Comprehensive Strategy on Assistance and Support to Victims of Sexual Exploitation and Abuse by United Nations Staff and Related Personnel A/RES/ 62/214, 21. desember.
- Global Summit to Stop Sexual Violence (2014) Tilgjengelig på <https://www.gov.uk/government/topical-events/sexual-violence-in-conflict>. Lesedato 30.8.2014.
- Goedde, Petra (2003) *GIs and Germans: Culture, Gender and Foreign Relations, 1945-1949*. New Haven og London: Yale University Press.
- Grieg, Kai (2001) *The War Children of the World. War and Children Identity Project*. Bergen: WCIP.
- Harvard Humanitarian Initiative & Oxfam International (2010) 'Now, the World is Without Me': An Investigation of Sexual Violence in Eastern Democratic Republic of Congo, Cambridge: Harvard Humanitarian Initiative. Tilgjengelig på <http://hhi.harvard.edu/sites/default/files/publications/hhi-oxfam%20drc%20gbv%20report.pdf>. Lesedato 25.9.2014.
- Lee, Sabine (2011) A Forgotten Legacy of the Second World War: GI Children in PostWar Britain and Germany. *Contemporary European History*, 20: 157-181.
- Mertus, Julie (2007) Key Ethical Inquiries for Future Research. I R. Charli Carpenter (red.) *Born of War: Protecting Children of Sexual Violence Survivors in Conflict Zones*. Bloomfield: Kumarian Press (180-187).
- Mochmann, Ingvill C. (2006) Consolidating the Evidence Base of Children Born of War. *ZA-Information*, 59: 198-199.

- Mochmann, Ingvill C. (2008) Children Born of War. I Revista OBETS, Juventud Embo- tellada. Los ritmos del cambio social. Revista de Ciencias Sociales. N. 2 (dic. 2008): 53-61. Alicante: Universidad de Alicante. Instituto Universitario de Desarrollo Social y Paz. Tilgjengelig på http://rua.ua.es/dspace/bitstream/10045/9030/1/OBETS_02_04.pdf. 15.8.2014.
- Mochmann, Ingvill C. (2009) Developing a Methodology for the Research Field of «Children Born of War». Paper presented at the Conference of the European Survey Research Association, Warsawa, 30.6.2009, Unpublished.
- Mochmann, Ingvill C. (2012) Children Born of War – Individual Destinies between Societal and International Responsibilities. Replikk, 33: 32-39.
- Mochmann, Ingvill C. & Stein Ugelvik Larsen (2005) Kriegskinder in Europa. Aus Politik und Zeitgeschichte, 18-19: 34-38.
- Mochmann, Ingvill C. & Stein Ugelvik Larsen (2008) The Forgotten Consequences of War: The Life Course of Children Fathered by German Soldiers in Norway and Denmark During WW II – Some Empirical Results. Historical Social Research, 33(1): 347-363.
- Mochmann, Ingvill C., Sabine Lee & Barbara Stelzl-Marx (red.) (2009) Special Focus: Children Born of War: Second World War and Beyond. Historical Social Research, 34(3): 263-372.
- Mochmann, Ingvill C. & Dorien Detombe (2010) The COMPRAM Methodology and Complex Societal Problems – an Analysis of the Case of Children Born of War. Organizacija, 43(3): 113-124. DOI: 10.2478/v10051-010-0012-3.
- Mochmann, Ingvill C. & Sabine Lee (2010) The Human Rights of Children Born of War: Case Analyses of Past and Present Conflicts. Historische Sozialforschung, 35(3): 268-298.
- Mochmann, Ingvill C. & Ingeborg K. Haavardsson (2012) The Legacy of War Time Rape: Mapping Key Concepts and Issues. PRIO Paper. Oslo: PRIO.
- Nedrebø, Yngve (2008) Lebensborn, tyskerbarn og barnedødelighet. Bergensposten, 11(2): 53-56. Tilgjengelig på <http://www.arkivverket.no/webfelles/sab/bp08b.pdf>. Lesedato 25.9.2014.
- Olsen, Kåre (1998) Krigens barn: De norske krigsbarna og deres mødre. Oslo: Aschehoug.
- Pagonakis, Pagonis & Marcel Kolvenbach (2013) Gefährliche Helfer Sexuelle Gewalt durch UN-Soldaten. Tilgjengelig på http://programm.ard.de/TV/daserste/gefaehr-liche-helfer/eid_281069299762594?list=now. Lesedato 20.9.2014.
- Rains, Olga, Melynda Jarratt & Lloyd Rains (2006) Voices of the Left Behind: Project Roots and the Canadian War Children of World War II. Toronto: Dundurn Group.
- Seto, Donna (2013) No Place for a War Baby. Farnham: Ashgate Publishing.
- Simm, Gabrielle (2013) Sex in Peace Operations. Cambridge: Cambridge University Press.
- Simonsen, Eva & Kjersti Ericsson (2004) Krigsbarn i fredstid – sosialpolitiske og profesjonelle føringer i synet på tysk-norske krigsbarn 1945-1947. Skriftserie nr. 1/04. Oslo: Universitetet i Oslo Institutt for kriminologi og retts sosiologi, Avdeling for kriminologi.
- Skjelsbæk, Inger (2011) The Political Psychology of War Rape: Studies from Bosnia and Herzegovina. London: Routledge.

- Stelzl-Marx, Barbara (2009) Die unsichtbare Generation. Kinder sowjetischer Besatzungssoldaten in Österreich und Deutschland. *Historical Social Research* 34(3): 352-372-
- Tarp, Lotte (1997) Det sku' nødig hedde sig. København: L&R Fakta.
- van Ee, Elisa & Rolf J. Kleber (2013) Growing Up Under a Shadow: Key Issues in Research on and Treatment of Children Born of Rape. *Child Abuse Review*, 22(6): 386-397-
- Virgili, Fabrice (2005) Enfants de Boches: The War children of France. I Kjersti Ericsson & Eva Simonsen (red.) *Children of World War II. The Hidden Enemy Legacy*. Oxford & New York: Berg (38-50).